

Ağaç Motifli Osmanlı Saltanat Rüyasının Tabir İlmî Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of the Ottoman Royal Dream With Tree Motif in Terms of Science of Dream Interpretation

Halil Çetin*

Özet

Saltanat rüyalarının asıl gayesi, hanedanın/hükümdarın meşrû olduğunu göstermektir. Osmanlı Devleti'nin "kuruluş manifestosu" olarak değerlendirilen çeşitli saltanat rüyalarının da böyle bir amacı vardır. Bu rüyaların anlamı ise rüyalarda geçen sembollerin anlamı ile yakından ilgilidir. Ancak bunlar üzerinde henüz bir değerlendirilme yapılmamıştır. Bu çalışma, ilk dönem kaynakları tarafından en fazla rivayet edilen Göbekten Çıkan Ağaç Motifli Rüya'yı ele almaktadır. Bu rüyanın dile getirdiği mesajı doğru anlayabilmek için tabir ilmi açısından rüya unsurları ile içerdiği semboller incelenmiştir. Bu unsurlar; rüya sahibi, rüyanın görüldüğü mekân, zaman, rüyaya hazırlık, rüyada geçen semboller, tabirci ve rüyanın tabiri ile mesajdır. Tabir ilmine göre rüya-yı sâdıka özelliği taşıdığı anlaşılan bu rüya, Osmanlı hanedanının egemenliği ile bereket geleceği müjdesini vermektedir. Bu mesajın rüya-yı sâdıka aracılığı ile dile getirilmiş olması ise, ilahî takdirin bu yönde olduğunu anlatmak içindir.

Anahtar Kelimeler: Osman Bey, Osmanlı, Saltanat Rüyası

Abstract

The main goal of royal dreams is to indicate the legitimacy of a dynasty/ruler. As a "manifest of foundation" of the state various royal dreams which were narrated about the foundation of the Ottoman State have also such aims. The meaning of dream depends on the symbols of dream closely. However the meanings of symbols in the dreams have been not evaluated yet. As the most widely narrated royal dream by the early chronicles The Dream With Motif of Tree Emerging from the Navel is analysed by the article. The elements of the dream are brought under the scope to understand the message correctly. These are dream-seer, place, time, preparations and symbols of the dream, dream-teller and his interpretation and the message of the dream. The dream bearing the peculiarity of right dream (rüya-yı sâdıka) gives the good news of fertility and abundance that will come with the Ottoman hegemony. Expressing the message by means of right dream aims to explain that God's Will is in this direction.

Key Words: Osman Beg, Ottoman, Royal Dream

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-mail: halilcetin@karatekin.edu.tr

Görüş

Akademik
Bakış

25

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

Giriş

Rüya, tarih boyunca tüm toplumlar tarafından ilgi duyulan bir olgu olmuştur. Gelecekte ya da Tanrı'dan haber ulaştıran bir çeşit "şifreli mesaj" olduğu düşünülen rüyaları yorumlama (ta'bir) çabası ise, ilkçağdan itibaren zengin bir literatür ortaya çıkarmıştır. Sümerliler, Mısırlılar ve Asurlular döneminde rüyaların tabir edildiği bilinmektedir. Örneğin, M.Ö.3000 yıllarında Mezopotamya'da yaşayan Sümer Kralı Gudea'nın gördüğü bir rüya üzerine tapınak inşa ettirdiği kaydedilmiştir.¹

Günümüze gelindiğinde, modern bilim insanları arasında konu üzerinde yaptığı çalışmalarla adını duyuran Sigmund Freud'a göre rüya, insanın bedenî ve zihnî özellikleri ile ilgili bir konudur.² Jung ve Adler gibi modern psikolojinin öncü isimleri de rüyayı kişinin psikolojik durumunun bir yansıması olarak ele alma taraftarıdır.³ Ancak İbn Sîrîn, El-Kirmanî, Dîneverî, en-Nablusî ve El-Dârî gibi ta'bir ilminin öncü isimleri ile İbn Sina, İbn Rüşd, Farabî, Gazalî, İbni Arabî ve İbn Haldun gibi İslam filozofları rüyayı, ruh ve beden ile irtibatlı bir olgu olması yanında, insanın metafizik âlemlerle bir "iletişim şekli" olarak görürler.⁴ Özellikle kutsal metinlerde bu yönde rüyalara açık atıflar vardır. Bu çerçevede Kur'an-ı Kerim'de de bu olguya dair pek çok örneğe yer verildiğinden, İslam kültüründe rüyanın, ilahî mesaj içerdiği kabul edilmektedir. İslam toplumlarında rüyaların içerdiği mesajları anlama ve yorumlama çabası, Rüya Tabiri İlmi'ni ortaya çıkarmış ve neticede çok geniş bir literatür meydana gelmiştir.⁵ Bugün de rüya olgusu ve tabiri hiç eksilmeyen bir ilgiyle, biraz da "popüler" bir tarzda gündelik hayatımızın bir parçasını oluşturur.⁶

Oldukça geniş olan bu sahada biz, Rüya Tabiri İlmi'nin genel çizgilerini takip ederek, rüyaların mahiyet, içerik, tür ve tabir özelliklerini ortaya koymakla iktifa edeceğiz. Özel ilgimizi, ilk önce Rüya Tabiri İlmi açısından gerçekliği tartışılmayan ve *rüyâ-yı sâdika* olarak tasnif edilen rüyalara yönelteceğiz. Ardından, Osmanlı saltanatını müjdeleyen rüyalardan Göbekten Çıkan Ağaç Motifli Rüya'nın, *rüyâ-yı sâdika* özelliği taşıyıp taşımadığını sorgulayacağız. Bu rüyanın içerdiği motifleri Türk-İslam saltanat rüyalarında görülen ortak unsurlarla karşılaştırdıktan sonra, Tabir İlmi'ne göre tabircinin yerindeliğini ve tabir şeklini inceleyeceğiz. Nihayet yaptığımız tespit ve değerlendirmeler ışığında, erken dönem

1 Annemarie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara: AÜİF Yay., 1955, s. 39; Amar Annus, "On the Beginnings and Continuities of Omen Sciences in the Ancient World", *Divination and Interpretations of Signs in the Ancient World*, Ed. Amar Annus, Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago, 2010, s. 1.

2 Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu*, c. I, Çev. E. Kapkın, İstanbul: Payel Yay., 1996, s. 215.

3 Nilüfer Evginer, *Psikolojik ve Dini bir Fenomen Olarak Rüya*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 95, 107.

4 İnsan psikolojisini anlamak için değil, daha ziyade rüyadaki söz ve sembollerin anlamını bularak "ilahî mesajı" çözümlmek için tabir ilminin geliştiği malumdur. Bkz. Evginer, *a.g.t.*, s. 72; H. Daiber, "Ru'ya", *Encyclopaedia of Islam*, VIII, Leiden: E. J. Brill, s. 647.

5 T. Fahd, "Ru'ya", *Encyclopaedia of Islam*, VIII, Leiden: E. J. Brill, s. 645-647.

6 Ülkemizde kitap satışı yapan internet sitelerinde yapılacak basit bir araştırma, bu kanaati doğrulayacaktır.

Osmanlı tarih yazarlarının ve devlet adamlarının, “saltanat rüyaları ile devlet inşa sürecine yaptıkları katkının” niteliğine dair bir fikir edinmeyi ümit ediyoruz.

Günümüz Osmanlı tarihçileri saltanat rüyalarını, kuruluş döneminde devletin siyasî, içtimâî ve dinî manifestosu olarak görme eğilimindedir. Caroline Finkel'in *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı* adını taşıyan eserinin sadece başlığı bile bu görüşü destekler. Yazar, “Onlara göre [İlk Osmanlılar] imparatorluk gerçekten de bir rüya ile başlamıştı” diyerek “Osmanlı vizyonunun” temelindeki düşünceyi rüya ile ilişkilendirir.⁷ Aynı şekilde Lindner'e göre de rüya, Osmanlı girişiminin muradını seslendiriyor ve “yerleşik tarım için huzur ve bolluğu” temsil ediyordu. Ayrıca bu rüya, “çiftçiler ve tüccarlar içindi; göçebeler için değil.”⁸ Acaba gerçekten böyle mi idi? Açıkçası, rüyaların mesajı ve sembolleri anlaşılır olmakla beraber, rüya ile anlatılmak istenen gerçekten ne idi? Bu soruya cevap verebilmek için rüyalarda kullanılan sembollerin ve diğer rüya unsurlarının, tabir ilmi açısından incelenmesi gerekir. Ne yazık ki şimdiye kadar Osmanlı saltanat rüyaları bu yönüyle hiç sorgulanmamıştır. Bu yüzden çalışmamız, tabir ilmi açısından Osmanlı saltanatını müjdeleyen rüyanın içerdiği sembolleri anlamayı öncelikli hedefi olarak belirlemiştir. Ancak konuyu daha iyi kavrayabilmek için öncelikle İslam'da rüya ve rüya tabirciliği hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Bu noktada Osmanlı saltanat rüyalarının tarih ilmi açısından da bir değerlendirmesini yapmak gerekli görülebilir. Ancak konumuz tabir ilmi ile sınırlı olduğundan, bu makale, tarih yazımı açısından saltanat rüyalarının da yer aldığı menkıbe türü anlatıların önemini ve kullanımını tartışmaya açmayı amaç edinmiştir. Bununla birlikte konu, “Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tarihî Bağlam” adlı bir başka yazımızda ele alınmıştır.⁹ Özetlemek gerekirse, Türk-İslam devlet geleneğinde ilk örneklerine tesadüf edilen bu tür rüyaların içeriklerine, Osmanlı kronik yazarları tarafından birtakım ilaveler yapılmış ve yeni motifler eklenmiştir. Bu şekilde Osmanlı Tipi derleme rüya rivayetleri ortaya çıkmıştır. Osmanlılar tarafından eklenen yeni unsurların, dönemin siyasî söylemlerinin izlerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Saltanat rüyalarına eklenen Selçuklu motifleri ile Anadolu Selçuklu Devleti'ne vâris olma iddiası dile getirilirken, Şeyh Edebalı kimliği ile de kuruluşta gazi dervişlerin oynadığı rol vurgulanmıştır. Neticede bu ilave motiflerden yola çıkarak rüyaların tarihî bağlamı belirlenmiştir. Çoğu modern Osmanlı tarihçisine göre, bu rüyaların asıl anlatmak istediği, Osmanlı iktidarına ilahî onayın bahşedildiğini göstermektedir.¹⁰ Bu tür amaçlar taşımakla birlikte Osmanlı saltanat rüyaları ile ilgili rivayetlerinin hikâye ve efsane (dolayısıyla uydurma) olduğu da ileri sürülmektedir.¹¹

7 Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, Çev. Zülal Kılıç, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 2.

8 Rudi Paul Lindner, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çev. M. Günay, Ankara: İmge, 2000, s. 86.

9 Halil Çetin, “Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tarihî Bağlam”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume XXVII, Sayı/Number 1 (Temmuz/July 2012), (Yayım Aşamasında).

10 Cemal Kafadar, *İki Cihan Âresinde*, Çev. C. Çıkin, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2010, s. 46; Halil İnalçık, “Osman I”, TDV/İA, c. 33, s. 446.

11 Özellikle Imber'in bu yöndeki düşünceleri pek uzlaşmacı değildir. Bkz. Colin Imber, “Osmanlı Hanedan Efsanesi”, *Söğüt'ten İstanbul'a*, Der. O. Özel, M. Öz, İmge, Ankara 2000, s. 255-261.

Gazi

Akademik
Bakış

27

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

1. İslam'da Rüya, Tabiri, Türleri ve *Rüyâ-yı Sâdıka*

İslam'da rüyanın mahiyeti hakkındaki görüşler birbirine yakındır. Bunun sebebi, rüya ile ilgili Kur'an'da geçen ayetler ile Hz. Muhammed'in yaşamından çeşitli örneklerin, rüyanın tanımını yapmaya ve türlerini tespite yardımcı olacak bilgiler içermesidir. Kur'an-ı Kerim'de rüya ile ilgili olarak Hz. Muhammed'in, Hz. İbrahim'in ve Hz. Yusuf'un rüyalarına dair örnekler verilir. Bunlar, Hz. Muhammed'e hitaben "O zaman Allah sana uykunda onları az gösteriyordu..." (Enfal / 43); Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail ile ilgili "Çocuk onun yanında yürüyüp konuşabilme çağına gelince İbrahim ona şöyle dedi: Oğulcağızım! Doğrusu ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum..." (Saffat / 102) ve Hz. Yusuf'a hitaben "Rabbin seni seçecek; sana rüyaları yorumlamayı öğretecek..." (Yusuf, /6) şeklindeki rüya bahsi geçen ayetlerdir.¹²

Kur'an-ı Kerim'den öğrendiğimize göre, Yusuf Peygamber aynı zamanda bir Rüya Tabircisi idi.¹³ Hz. Muhammed'in de sabah namazından sonra sahabe-nin gördüğü rüyaları tabir ettiği bilinmektedir.¹⁴ Gelenek, Rüya Tabiri İlmi'nin Hz. Âdem'e bizzat Allah tarafından verildiğini, daha sonra Âdem'in oğlu Şit ve diğer peygamberler vasıtasıyla Hz. Muhammed'e, ondan sonra da güvenilir tabircilere ulaştığını kabul eder.¹⁵ Bu şekilde bir ilim dalı olarak gelişen rüya tabirciliği, İbn Sîrîn, Nablusî gibi öncülerin ardından Gazalî ve İbn Haldun gibi meşhur İslam âlimleri tarafından incelenmiştir.¹⁶ Genel olarak İslam âlimleri, ayet ve hadislerle dayanarak rüyaları üç çeşit olarak sınıflandırır. Bunlar; *Rabbanî*, *Şeytanî* ve *Nefsanî* rüyalarıdır.¹⁷ İlk olarak *rabbanî* rüya, Allah tarafından insanlara gösterilir ve *rüya-yı sâdıka* veya *rüya-yı sâliha* olarak isimlendirilir. İçeriği tabire pek ihtiyaç duymaz. İslam geleneğinde Yusuf Peygamber gibi adı duyulan bir diğer rüya tabircisi Danyal Peygamber ise, *rüya-yı sâdikayı* dört türe ayırır; Emir, Yasak, Müjde, Uyarı.¹⁸ İkinci olarak *şeytanî* rüya, şeytanın telkini ile

12 Kur'an-ı Kerim'de "rüya" kelimesi ile birlikte rüya anlamına gelen "hulm", "ahlâm", "edgâs", "menâm" ve "ehâdîs" kelimeleri zikredilir. Bkz. Fahd, "Ru'ya", s. 645. Kur'an'da rüya ile ilgili ayetler için bkz. Hasan Avni Yüksel, *Türk İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 117-121.

13 Ayet şu şekildedir: "İşte bunun gibi Rabbin seni seçecek; sana rüyaları yorumlatmayı öğretecek; hem sana hem de Yakub hanedanına nimetini tamamlayacak..." Bkz. Kur'an-ı Kerim Yusuf Suresi, ayet: 6. Mısır Meliki'nin rüyasını tabiri hakkında Yusuf Suresi, ayet: 43-49; 100-101. Ayet ve hadislerde geçen rüya bahsi hakkında bkz. Yüksel, *a.g.e.*, s. 117-133.

14 Von Leah Kinberg, "Literal Dreams and Prophetic *Hadîts* in Classical Islam – A Comparison of Two Ways of Legitimation", *Der Islam*, Band 70, Heft 2 (1993), s. 284 / dipnot 15; Yüksel *a.g.e.*, s. 125.

15 Annemarie Schimmel, *Halifenin Rüyaları, İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri*, Çev. Tuba Erkmen, İstanbul: Kocabalı Yayınevi, 2005, s. 55.

16 Yüksel *a.g.e.*, s. 133-142. Bunlardan İbn Haldun, üç çeşit rüyadan bahseder; 1- Uykuda Allah'ın bildirdiği, 2- Melek tarafından bildirilen, 3- Şeytan tarafından bildirilen.

17 Yüksel, *a.g.e.*, s. 144-147; Kinberg, bu tasnif konusunda farklı geleneklerden bahseder: iyi rüya (*manâmât-ı sâliha*) ve kötü rüya (*adgâs ü ahlâm*: birbirine karışmış). Bkz. Kinberg, *a.g.m.*, s. 289.

18 Schimmel, *a.g.e.*, s. 41. Bâbil Hükümdarı Nebukadnetsar'ın heykel motifli rüyasının Danyal

görülür; yalandır, dolayısıyla tabire gerek yoktur. Üçüncüsü olan *nefsanî* rüya ise kişinin sosyal ve manevî durumunun etkisiyle ortaya çıkar ve karmaşıktır; pek tabir edilmez.¹⁹

Rüya edebiyatı içerisinde *rüya-yı sadıka* veya *rüya-yı sahiha* şeklinde tanımlanan rüyaların mahiyetini ise bir hadis-i şerif şöyle açıklar: “Peygamberliğin belirtilerinden yalnız güzel rüya kaldı...” ve “Nübüvvetten sonra bâki kalan ancak mübeşşirâtır (iyi rüya)...” Gelenek, bu tür rüyanın peygamberliğin 46’da birini oluşturduğunu kabul eder.²⁰ Bu oran, Kur’an-ı Kerim’in, 23 yıllık peygamberlik döneminin ilk altı ayında rüya yoluyla vahyedilmesinden hareketle yapılan hesap sonucunda elde edilmiştir.²¹ İslam dünyasında ayet ve hadis ile desteklenen bu “sahih/doğru/iyi/güzel/sadık rüya, peygamberlik sonrasında “gayb âleminden bilgi almanın tek yolu” olarak kabul edilmiştir. Buna göre, rüyalar arasında gerçeğe en yakını ve en açık içeriğe sahip olan *rüya-yı sadıka* veya *rüya-yı sâliha*’dır.²²

2. Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tabiri

Her kültür, bu sahadaki edebî ürünleriyle takip eden dönemleri belli ölçüde etkisi altına almıştır. Antik Mezopotamya kültürlerinde görülen hükümdarın “olağanüstü” özellikler taşıyan doğumlarının izleri nasıl Antik Yunan ve Roma döneminde karşımıza çıkıyorsa,²³ benzer şekilde İslamî gelenekte rüya tabiri ilminin önde gelen simaları, Bizans rüya tabirciliğini etkisi altına alabilmiştir.²⁴ Bu açıdan bakıldığında rüyaların içeriği ve rüya tabirciliği teknikleri, kültürler

Peygamber tarafından tabiri için bkz. *Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit*, İstanbul: Servet-i Funûn Matbaası, 1976, s. 841-843 (Daniel Bölümü Bab 2). Hükümdarın Danyal Peygamber huzurunda secdeye varması ve onu bütün Babil vilayetine hâkim kılması, onun ne denli etkili bir tabirci olduğunu gösterir. Yusuf Peygamber’in Mısır Meliki’nin rüyasını tabiri ile Mısır’da yüksek konuma gelmesi, tabircilerin siyasî ve içtimâî itibarına iki mühim örnektir.

19 Gazâlî, rüyaları *riyay-ı kâzibe* (yalancı rüya) ve *riyay-ı sadıka* (doğru rüya) şeklinde tasnif eder. İlki, gerçekleşmemiş arzu ve isteklerin uyku halinde ortaya çıkması ya da günlük yaşantının tekrarı niteliğinde olup hiçbir mesaj içermez. İkincisi ise, doğru bilgi verir. Ancak bilgi, çoğunlukla sembollerle ifade edildiği için tabiri gerekir. İbn Haldun ise, üç çeşit rüyadan bahseder; 1- Uykuda Allah’ın bildirdiği, 2- Melek tarafından bildirilen, 3- Şeytan tarafından bildirilen. Bkz. Yüksel, *a.g.e.*, s. 133-142.

20 Schimmel, *a.g.e.*, s. 21, 55; Kinberg, *a.g.m.*, s. 283. Hadisler için bkz. Yüksel, *a.g.e.*, s. 122-132.

21 Schimmel, *a.g.e.*, 21; Yüksel, *a.g.e.*, s. 117.

22 Schimmel 2005, 21

23 Örneğin, Roma kralı Sezar’ın çağdaşı Cicero’nun *De Divinatione*’sinde, *Summa Izbu* denilen Akadça yazılı tabletlerde geçen kralların olağanüstü doğumlarını (teratology) anlatan efsanelerin izlerini rahatlıkla takip etmek mümkündür. Bkz. John Jacobs, “Traces of Omen Series *Şumma izbu* in Cicero, *De divinatione*”, Amar Annus, Ed., *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*, The Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute Seminars, Number 6, Chicago 2010, s. 317-341.

24 Maria Mavroudi, *A Byzantine Book on Dream Interpretation: The Oneirocriticon of Achmet and Its Arabic Sources*, The Medieval Mediterranean: Peoples, Economies and Cultures, 400-1453, vol. 36, Leiden, E. J. Brill, 2002.

Gazi

Akademik
Bakış

29

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

arası dolaşımında en göze çarpan unsurlar arasında yerini almaktadır. Bununla birlikte her kültür, kendi özgün rüya rivayetlerini oluşturmuş ya da kamuoyunun inanacağı şekilde rivayetleri yeniden kurgulamıştır. Bu bağlamda, Gazneli, Selçuklu ve Oğuz kültür çevrelerinde varlığını sürdürmüş olan saltanat rüyaları, Osmanlı saray çevresi ve tarihçi muhiti tarafından tevarüs edilmiştir. Bunlar arasında ilk dönem Osmanlı kaynaklarında yer alan *Göbekten Çıkan Ağaç Motifli Rüya* (GÇAMR), Gazneliler, Selçuklular ve Oğuzlar tarafından rivayet edilen rüyalardan derlenmiş olup, Türk-İslam siyaset geleneğine bağlılığın açık bir işaretidir.²⁵

İslam toplumlarında kaleme alınmış olan tarihlerde kaydedilen rüyaların, “toplumsal gelişmelerin yansıdığı bir perde işlevi gördüğü, daha önemlisi, vekayinâmelere veya hal tercümelerine eklenen rüya anlatımlarının tarihçilerin şu ya da bu nedenle yazamadığı gerçekleri üstü kapalı olarak anlattıkları” uzmanlar tarafından kabul gören bir tespittir.²⁶ Bu türden rüyalar İslam toplumunda öylesine yaygınlaşmıştı ki X. asır Bağdat toplumunda “her sınıfın gündelik yaşantısının yansıtıldığı bir ekran” halini almıştı.²⁷ Schimmel de bu yargıya katılarak “onlar dokusunda yalnızca gerçekleri değil, örf ve âdetlerin birbirine düğümlendiği büyük bir halıyı” oluşturduğunu söyler.²⁸ Osmanlı kültürünü, “bir rüya kültürü olarak tanımlanabilir” diyen Ze’evi de bu fikirdedir ve günlük yaşamdaki her değişikliğin rüyalarda bir karşılığı olduğunu söyler.²⁹ Buna bir örnek Üsküplü Asiye Hatun’un rüyaları gösterilebilir. XVII. asırda Üsküp’te yaşamış bir Halveti olan Asiye Hatun’un gördüğü rüyaların kaydedildiği defter, Kafadar’a göre Osmanlı toplum ve kültür hayatında kadının yeri konusuna ışık tutacak niteliktedir.³⁰

Bu açıdan bakıldığında Osmanlı saltanat rüyalarının dönemin siyasî söylemlerinin yansıdığı bir “manifesto” niteliği taşıdıkları görülür. Zira bu rivayetlerin çeşitli dönemlerde derlendiği bilinmektedir. Örneğin, Osmanlı hanedanı, Ankara Savaşı öncesi ve sonrasında hem Timurlu Devleti gibi dış düşmanlardan hem de Karamanoğlu Beyliği gibi iç rakiplerden gelen tehdit karşısında meşruiyeti sorgulanır duruma düştüğünde, hanedanın saygınlığını ve meşruiyetini takviye edecek siyasî/dinî araç olarak birkaç çeşit saltanat rüyasının derlendiği veya mevcutların yaygınlaştırıldığı anlaşılmaktadır.³¹

25 Halil Çetin, *a.g.m.*

26 Toufy Fahd, “The Dream in Medieval Islamic Society”, *The Dream and Human Societies*, Ed. G.E. Von Grunbaum and R. Caillois, Berkeley: University of California Press, 1966, s. 352. Schimmel de bu tespiti paylaşır. Bkz. schimmel, *a.g.e.*, s. 16.

27 Toufy Fahd, “The Dream in Medieval Islamic Society”, s. 360.

28 Konu hakkında Annemaria Schimmel’in *Halifenin Rüyaları, İslam’da Rüya ve Rüya Tabiri* adlı eseri en kapsamlı çalışma olarak burada ayrıca zikredilmelidir.

29 Dror Ze’evi, *Müslüman Osmanlı Toplumunda Arzu ve Aşk 1500-1900*, Çev. F. Aytuna, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008, s. 126.

30 Cemal Kafadar, “Mütereddin Bir Mutasavvif: Üsküplü Asiye Hatun’un Rüya Defteri 1641-1643”, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken*, İstanbul: Metis, 2009, s.123-191.

31 Çetin, *a.g.m.*

Bu derleme rivayetlerin toplumun beklentilerine uygun olması, halk tarafından benimsenmesi açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla rüyaların içerik ve unsurları ile tabir geleneğine uygun olması beklenirdi. Diğer taraftan Osmanlı saltanat iddialarının bir *rüya-yı sâdıka* vasıtasıyla dillendirilmesi, elbette mesajın gücünü artırmaya yöneliktir. Açıkçası dönemin en etkili dinî/ siyasî araçlarını kullanmada Osmanlı devlet adamları ve tarihçilerinin oldukça isabetli bir tercihidir bu.

Osmanlı Devleti'nin kurucu önderleri arasında gösterilen Osman Bey ile babası Ertuğrul Bey'e atfedilen saltanat rüyaları içerik olarak üç çeşittir. Bunlar *Göbekten Çıkan Ağaç Motifli Rüya (GÇAMR)*; *Ocaktan Çıkan Pınar Motifli Rüya (OÇPMR)* ve *Kur'an'a Hürmet Motifli Rüya (KHMR)* şeklinde isimlendirilebilen rüyalarlardır.³² Bunlar arasında en yaygın olanı GÇAMR rivayetidir ve bu rüyanın Selçuklu, Gazneli ve Oğuz tipleri çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.³³ Osmanlı tarih yazarları ve devlet adamları, Reşidüddin'in *Cami'ü't-tevârih gibi* dönemin eserlerinden ya da halk arasında dolaşan rivayetlerden, dönemin siyasî ve içtimaî özelliklerini yansıtan motiflere de yer vererek Osmanlı Tipi GÇAMR'yı derlemiştirler.³⁴ Çalışmamızda incelenen bu rüyanın tabir ilmi açısından tahliline girmeden önce, dönemin kaynaklarında mevcut bulunan ilgili kayıtları aktaralım.

3. Göbekten Çıkan Ağaç Motifli Rüya (GÇAMR)

Rüyayı ilk rivayet eden tarih yazarı Âşıkpaşazâde'dir. Onun Osman Gazi'ye atfettiği rüya ile ilgili kaydı şu şekildedir:

“**Osman Gazi**, niyâz etdi ve bir lahza ağladı. Uyku galib oldu. Yatdı, uyudu. Gördi kim kendülerün aralarında bir **aziz şeyh** [Edebalı] var idi. Haylı kerâmeti zâhir olmuş idi. Ve cemi' halkun mu'tekadıydı. Adı derviş idi. Ve illâ dervişlük bâtınındaydı. Dünyesi ve ni'meti, davarı çoğ idi. Ve sâhib-i çerağ ve 'alem idi. Dâym müsafirhânesi hâlî olmaz idi. Ve Osman Gazi dahı gâh gâh gelür idi. Bu azize konuk olur idi. Osman Gazi kim uyudu, düşünde gördi kim bu azizün **koynundan** bir **ay** doğar, gelür Osman Gazi'nün koynına girer. Bu ay kim Osman Gazi'nün koynına girdüğü demde **göbeginden** bir **ağac** biter. Dahı gölgesi âlemi dutar. Gölgesinün altında dağlar var. Ve her dağun dibinden **sular** çıkar. Ve bu çıkan sulardan kimi içer ve kimi bağçalar suvarur ve kimi çeşmeler akıdur. Andan uyhudan uyandı. Sürdi, geldi. Şeyhe habar verdi. Şeyh eyidür: 'Oğul, Osman! Sana muştuluk olsun kim Hakk Ta'âla sana ve neslüne padişah-

32 İlk dönem Osmanlı kroniklerinde geçen saltanat rüyaları hakkında ilk kapsamlı ve mühim çalışma için bkz. Hasan Basri Karadeniz, "Türklerde 'Kut' Kavramı ve Osmanlıların Kutsiyet Elde Etme Çabaları", *Akademik Bakış*, sayı: VII (Eylül 2005), s. 4-9, Erişim, 11.8.2011, <http://www.akademikbakis.org/pdfs/7/kutahya.pdf>

Ancak *Ocaktan Çıkan Pınar Motifli Rüya*, bu çalışmada yer almaz. Rüya için bkz. V. L. Menége, "On The Recessions of Urug's History of the Ottomans", *BSOAS*, 30 (1967), s. 318.

33 M. Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: TTK Yayınları, 1991, s. 6-9; Çetin, *a.g.m.*

34 Köprülü, *a.g.e.*, s. 8.

Gazi

Akademik
Bakış

31

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

lık verdi. Mubârek olsun' der. Ve 'benüm kızım **Malhun** senün helâlün oldu.' der. Hemandem nikâh edüp kızını Osman Gazi'ye verdi."³⁵

GÇAMR ile ilgili ikinci rivayet ise, Anonim ile Oruç Beğ tarafından rivayet edilir ve Ertuğrul Bey'e atfedilir:

Ertugrul hâl-i hayattayiken bir gece düş gördü. Bir acep vakı'a görüp ol vakı'adan uyanıp bu düşü fikir iderek Allah'a zikir iderek durdu. Sabah namazını kıldı. Sûret deşşirüp doğru Konya'ya vardı. Anda bir **mu'abbir** kişi varidi. Adına **Abdülaziz** dirlerdi, sâhib-i kemâllerden idi, ilm-i rü'yayı kemâliyle bilürdi. Ertugrul düşünü ana diyüverdi. Amma bazılar didiler kim bu düşü ta'bir iden bir aziz **şeyh** idi, adına **Edebâli** dirlerdi, kerâmeti zahir olmuş idi. Ve cemi' halkun içinde mu'tekad derviş idi. Dünyası ve ni'meti çoğ idi, ol vilayette meşhur olmuş idi. Sultan Alaaddin dahi, ana i'tikad itmiş idi. Andan Ertugrul geldi, ol düşü ol şeyhe i'lam kıldı. Eyitdi: "Ya şeyh gördüm ki senin **koynundan** bir **ay** doğar, gelür benim koynıma girür. Bu ay koynıma girdükten sonra göbeğümden bir **ağaç** biter, gölgesi alemleri tutar. Gölgesinün altında taglar olur. Her tagın dibinden **sular** olur, çıkup akar. Bu çıkan sulardan kimi içerler ve kimi bağlar ve bağçeler suvarurlar ve çeşmeler akıdurlar. Ol uykudan uyandım. Uş düşüm budur." didi. Şeyh bu düşün ta'birinden fikir idüp eyitdi: "Yâ yiğit ! Senün bir oğlun ola. Adı Osman ola. Çok gazalar ide. Sana muştuluk olsun kim senün nesline padişahluk verildi, mübarek olsun." didi. Dahı "Benüm kızımı oğlun Osman ala. Andan çok oğlanları ola. Pâdişah olalar." didi. Pes bir zamandan sonra Osman Gâzi vücuda geldi...³⁶

4. GÇAMR'nın Tabir İlimi Açısından Değerlendirilmesi

Tabir ilmine göre rüya unsurlarının her biri ayrı anlam ve değer taşır. Biz de bu unsurları (1) rüya sahibi; (2) mekân; (3) zaman; (4) hazırlık dönemi; (5) semboller; (6) tabirci; (7) tabiri ve mesajı şeklinde ayrı ayrı başlıklar altında inceleyeceğiz. Bu şekilde GÇAMR'nın "tür ve tabir" açısından niteliğini ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Bir diğer ifadeyle, rüya-yı sâdıka özelliğini ve rüyada geçen sembollerin tabir ilmine göre anlamını tespit edebileceğiz.

a. Rüya Sahibi

Rüyanın iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu belirleyen başlıca özelliklerden biri, rüya sahibinin kimliğidir. Geleneğe göre iyi rüya, "dindar" kişinin faziletlerinden biridir ve ilahî lütf olarak kabul edilir. Hadis râvisinin güvenilirliğinin hadisin sahihliğinin bir göstergesi olması gibi.³⁷ Bu ölçüye göre, Osmanlı saltanat rüyasını değerlendirdiğimizde görülecektir ki rivayetlerin hemen başında Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi "dindar" beyler olarak resmedilirler. İlk rivayette geçen

35 Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, "Tevârih-i Âl-i Osman", *Osmanlı Tarihleri* I, yay. Çiftçioğlu N. Atsız, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1949, s. 95

36 *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* (Giese Neşri), Yay. N. Azamat, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992, s. 10. *Giese Anonimi*, rüyanın mu'abbiri olarak, Şeyh Edebali ile birlikte Abdülaziz adında iki ayrı kişiden bahsederken, Oruç Beğ bu iki mu'abbirin özelliklerini Şeyh Edebali'de toplar ve onu Rabia adında kızı olan Konyalı bir şeyh olarak tanıtır. Bununla beraber, muhteva değiştirilmeden korunmuştur. Bkz. Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, Yay. N. Atsız, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1972, s. 24-25.

37 Kinberg, a.g.m., s. 291.

“Tanrı’ya yalvardı ve bir lahza ağladı. Uyku galip oldu. Yattı, uyudu.” şeklindeki ifadeler, Osman Bey’in dindarlığına; ikinci rivayette kaydedilen “düşü fikir iderek Allah’a zikir iderek durdu. Sabah namazını kıldı” tarzında cümleler de Ertuğrul Bey’in dindarlığına işaret eder. Bu açıdan değerlendirildiğinde GÇAMR’nın *rüya-yı sâdıka* olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

b. Mekân

Rüyada Kabe veya Mescid-i Nebevî gibi kutsî mekanlarda olmak, her zaman iyi olarak yorumlanmıştır.³⁸ Türk halk edebiyatında da âşıkların/ozanların rüyalarında “bâde” içerek mahlas alıp âşık oldukları yer, bir çeşme başı veya mezarlıktır.³⁹ Bu açıdan bakıldığında GÇAMR, belirsiz veya sıradan bir yerde değil de *zâviye* gibi bir dinî mekânda görülmüştür. İlk rivayette “Hayli kerameti gözüken ve bütün halkın inandığı **aziz şeyhin** [Edebalı] misafirhanesi” saltanat rüyasının görüldüğü mekân olarak resmedilir. Görüldüğü üzere, rüyanın mekân unsuru da özel bir değer taşımaktadır ve *rüya-yı sâdıka* özelliğini pekiştirmektedir.

c. Zaman

Hz. Peygamber’in “en hakikî rüyanın” sabahın erken saatlerinde görüldüğüne dair beyanı vardır. Bununla birlikte, gündüz vakti, öğle vakti ve Perşembe gecesi görülen rüyaların da sâdik rüya olarak tabir edildiği görülmektedir.⁴⁰ GÇAMR’nın ikinci rivayetinde Ertuğrul Bey’in rüyayı, çok açık olmasa da, Sabah Namazı vaktine yakın bir zamanda gördüğü anlaşılmaktadır: “Bir acep vâkı`a görüp ol vâkı`adan uyanıp bu düşü fikir iderek Allah’a zikir iderek durdu. Sabah namazını kıldı.” O halde hakiki rüya için gerekli olan “uygun zaman” unsuru bu rivayette söz konusudur diyebiliriz.

d. Hazırlık

Schimmel, “abdest alarak yatıldığı zaman sadık rüyalar görülebilir” diyerek “Kible’ye dönmek ve sağ tarafa yatmak, Kur’an’dan sureler okumak ve dua etmek” gerektiğini de ekler.⁴¹ Bu bağlamda ilk rivayette geçen Osman Bey’in “Tanrı’ya yalvarması ve bir lahza ağlaması” ile ikinci rivayette kaydedilen Ertuğrul Bey’in “Allah’ı zikretmesi ve Sabah Namazı’nı kılması”, rüyanın “manevi hazırlık” sonucunda görüldüğüne veya “manevi bir havada” gerçekleştiğine işaret eder.⁴²

38 Özellikle Emevî ve Abbâsî hanedanlarına mensup halife rüyalarında bu motifler sıklıkla yer alır. Örnek rüyalar için bkz. Schimmel, *a.g.e.*, s. 318-319.

39 İlhan Başgöz, “Dream Motif in Turkish Folk Stories and Shamanistic Initiation”, *Asian Folklore Studies (Asian Ethnology)*, vol. 26-1 (1967), s. 4-5. Erişim: 12.11.2011, <http://nirc.nanzan-u.ac.jp/publications/afs/pdf/a181.pdf>

40 Schimmel, *a.g.e.*, s. 48.

41 Schimmel, *a.g.e.*, s. 44-45.

42 Manevî hazırlık bahsi ile ilgili Neşrî’nin kaydettiği *Kur’an’ Hürmet Motifli Rüya* rivayetinde çok belirgin unsurlar vardır. Rüya anlatımına göre, Osman Gazi “abdest almış ve odadaki Mushaf’a saygısından sabaha kadar ayakta beklemiş; ev halkı bu durumu görmesin diye yattığında ise, yine Mushaf’a dönmüştü.” Bkz. Mehmet Neşrî, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, I, Yay. F. R. Unat ve M. A. Köymen, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1987, s. 75.

e. Semboller: *Ay, Ağaç, Pınar*

Rüyada geçen temel semboller *ay*, *ağaç* ve *pınar*dır. Tabir geleneğinde *güneş*, toplumun önderini ya da bir âlimi; *ay* ise, hükümdarın yanındaki önemli, ama ikinci derecedeki bir kişiyi temsil eder. Bu semboller, Hz. Yusuf'un rüyasında yer alır: "Hani Yusuf, babasına: 'Babacığım, gerçekten ben (rüyamda) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı' demişti."⁴³ Yusuf süresinde geçen rüya ve tabiri ile ayetlerde Hz. Yusuf'un anne-babasını tahta çıkardığı, onların da eğilip Hz. Yusuf'a saygı gösterdikleri anlatılır. Hz. Yusuf da daha önce gördüğü rüyanın yorumunun bu olduğunu ve Allah'ın bunu gerçekleştirdiğini anlatır.⁴⁴ Açıkça görüldüğü üzere, burada geçen *yıldız*, kardeşleri; *ay* ve *güneş* ise, "anne-baba"yı temsil eder.⁴⁵ Bu bağlamda rüya geleneğinde *ay*, "genç ve güzel bir kadın" olarak tabir edilmiştir. Özellikle İran ve Türk şiirde *kadın* ile *ay* neredeyse eş anlamlı olarak kullanılır.⁴⁶

Literatürde *ağaç* sembolü içeren rüyalara dair pek çok örnek yer almaktadır. Bunlardan birinde Hz. Muhammed'in bir atası rüyasında "dalları bulutlara ulaşan ve 'ışık içinde bir ışık' olan yüksek yeşil bir ağaç" görmüş, bu da Kureyş Kabilesi'nden gelecek olan peygamber olarak tabir edilmişti.⁴⁷ Bir diğer örnek ise, Emevî Halifesi Harun Reşid'in eşi Zübeyde'ye aittir ve rüyasında taht adayı oğlu El-Emin'i (809-813) "yeşil bir ağaç, hoş kokulu ve tazecik kesilmiş bir bitki, serpilen bir bahçe"; "bol bir pınar, fakat kısa süreli ve çabucak kuruyan ve kaybolup giden bir pınar" olarak görmüştür.⁴⁸ Son örnek, *Ahd-i Atik*'te geçen ve Babil kralı II. Nebukadnezar'ın (M.Ö 634-562) gördüğü rüyada "boyu göklerle kadar uzanan ve gölgesinden, yapraklarından ve meyvesinden insanların ve hayvanların faydalandığı dünyanın ortasındaki bir ağaç" motifi göze çarpar. Bu ise, Danyal Peygamber tarafından hükümdarlık olarak yorumlanmıştır.⁴⁹

Görüldüğü üzere, rüyalarda geçen "ağaç" motifi, genel olarak peygamberlik ve hükümdarlık olarak tabir edilmiştir. Bu durumda GÇAMR'da bahse konu olan sembolün, "dinî ve dünyevî otorite" anlamı taşıdığı şeklinde bir sonuç çıkar. Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı hanedanlarının ortak saltanat rüyasında geçen "ulu ağaç" motifinin adı geçen hanedanların otoritesini temsil ettiği açıktır. Diğer taraftan rüyanın ikinci motifi olan "pınar" ise, bolluk ve bereketi ifade eder. Zira rüyada geçen yağmur, ilahî rahmet ve bolluk olarak tabir

43 *Kur'an-ı Kerim*, Yusuf Sûresi Ayet 4. Erişim: 15.3.2012, http://diyanet.gov.tr/turkish/dy/dijital_yayin/kuran_meal/KURAN_output/web/index.html

44 *Kur'an-ı Kerim*, Yusuf Suresi Ayet100-101. Erişim: 15.3.2012, http://diyanet.gov.tr/turkish/dy/dijital_yayin/kuran_meal/KURAN_output/web/index.html

45 Yüksel, *a.g.e.*, s. 119, dipnot 209.

46 Schimmel, *a.g.e.*, s. 85-86.

47 Schimmel, *a.g.e.*, s. 78.

48 Fahd, *a.g.m.*, s. 353-354. Bu çerçevede Abbasî dönemi saltanat rüyaları sembollerinden olan *ağaç* ve *pınar* motiflerinin Osmanlı saltanat rüyalarında ortak motif olduğu gözden kaçmamalıdır.

49 *Kitâb-ı Mukaddes*, 844-845 (Daniel, 2, Bab 4).

edilirdi.⁵⁰ Böylece rüyada canlı bir tasviri verilen ağacın gölgesindeki pınarları, iktidarın gölgesinde gelişen refah ve bereketi anlatan semboller olarak ele almak uygun olacaktır.

f. Tabirci (Mu`abbir)

Modern araştırmacılarından Von Leah Kinberg, içerik olarak rüyaları sınıflandırarak “söz” ve “sembol” içeren rüyalar olarak iki temel türünün olduğunu kabul eder. Yazara göre bunlardan sözlü iletişim yoluyla mesajların iletildiği söz rüyaları açıktır ve yoruma gerek duyulmaz; ancak sembol rüyalarının yoruma ihtiyacı vardır.⁵¹ Bunlar arasında saltanat rüyaları, basit insanların gördüğü rüyaların sahip olmadığı, doğrudan yorumlanma ayrıcalığına sahip olsa da,⁵² tabircinin kimliği rüyanın inanırılığını ve mesajın gücünü artıran bir özelliktir. Lecerf, popüler çevrelerde rüya tabircilerinin, kardeşlik teşkilatı liderleri (ahi reisleri gibi) ve manevî önderler ile halk ve iktidar arasındaki aracı şahsiyetler olduğunu söyler.⁵³ Schimmel de siyasî rüyalarda sufilerin sık sık rol aldığını, kimi zaman müdahale ettiklerini, kimi zaman da dualarıyla olumlu etki sağladıklarını belirtir ve bu yüzden birçok hükümdarın sufi mu`abbiri bulunduğunu ekler.⁵⁴ Osmanlı saltanat rüyasının mu`abbiri de işte böyle bir kimliğe sahip olan Şeyh Edebalı'dır. Farklı rivayetlerdeki ortak tabirci olan Şeyh Edebalı, Anadolu'da yaygın bir etkiye sahip olan Vefaiye Tarikatı'nın en önde gelen isimlerinden biri, tarihçi Âşıkpaşazâde'nin dedesi Baba İlyas-ı Horasanî'nin müridi ve başlıca halifelerinden biridir.⁵⁵ Rüya tabiri konusunda ilim sahibi olduğuna, kitleleri etkileyecek manevî nüfûzu bulunduğuna dair rüya rivayetinde geçen bilgiler vardır. Şeyhin bu etkisi dinî olduğu kadar, içtimaîdir de. Bu yüzden onun mu`abbir olarak seçilmesi, sadece Âşıkpaşazâde Tarihi'nin bir tercihi değil, dönemin içtimaî yapısını oluşturan Abdalân, Gaziyân, Ahiyân ve Baciyân zümreleri üzerindeki dinî-dünyevî otoritesi ile ilgilidir. Diğer yandan dervişler, “Osmanlı egemenliğini meşrûlaştıran bir mekanizmanın temel dişlisi

50 Schimmel, *a.g.e.*, s. 84. Kur'an-ı Kerim'de “su ve bereket” arasındaki ilişkiye dikkat çeken ayetler hakkında bkz. *Kur'an-ı Kerim*, Enam Suresi, Ayet 99; Bakara Suresi, ayet 164 vs.

51 Kinberg, *a.g.m.*, s. 279. Yazıda, söz rüyalarının rehberlik edici bir kaynak ve meşrûlaştırma aracı olarak kullanımı ve bu rüyaların hadislerle (söz ve fiil) ortak özellikleri tespit edilmektedir. Sonuç olarak yazar, Peygamber'in rüyada ifade ettiği bir beyanı ile hayatta iken söylediği bir sözün (hadis), aynı yaptırım gücüne sahip olduğunu düşünür. Zira hadiste geçen “Şeytan benim suretime giremez” şeklindeki sözü, rüyanın gerçekliğine bir işarettir. Bunun için belirli bir fikri meşrûlaştırmak adına, kaynak gösterilen bir hadis ile rüyada geçen Peygamber sözünün aynı meşrûlaştırıcı etkiyi göstermesi beklenir. Ancak yazar, gördüğü rüya hakkında yalan söyleyenler hakkında Peygamber'in uyarısını hatırlatır: “Rüyası hakkında yalan söyleyenler Kıyamet Günü, küçük bir arpa tanesine düğüm atmak zorunda olacaklardır.” Bkz. Kinberg, *a.g.m.*, s. 282-286.

52 T. Fahd'dan aktaran Jean Lecerf, “The Dream in Popular Culture”, *The Dream and Human Societies*, Ed. G.E. Von Grunebaum and R. Caillois, Berkeley: University of California Press, 1966, s. 366.

53 Lecerf, *a.g.m.*, s. 368.

54 Schimmel, *a.g.e.*, s. 321.

55 Halil İnalcık, “Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?”, *Söğüt'ten İstanbul'a*, Der. O. Özel, M. Öz, İmge, Ankara 2000, s. 131-132; Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009, s. 171.

olduğundan”⁵⁶ sufi çevrelerin öncü ismi Edebalî'nin bir mu`abbir olarak seçimi çok isabetli bir tercihtir. Esasen şeyhlerin böyle rüyalar yorumlaması zaten şeyhliklerinin bir parçasıdır.⁵⁷

g. Tabir: Saltanat Müjdesi

Dönemin kaynakları arasında Hadîdî şeyhin ağzından rüyayı şöyle ta`bir eder: Şeyhin koynundan çıkıp Osman Gazi'nin koynuna giren *ay*, şeyhin kızıdır. “Helalün ola” diyerek şeyhin evliliğe rızasını ifade eder ve onlardan gelen nesillerin han ve sultan olacaklarını müjdeler. *Ağaç*, Osman Gazi'ye ve nesline müjdeleyen devlete işaretir. Ağacın gölgesinde akan *pınarlar* ise devletin eserleridir ki “mülk ü şeh̄r ü millet” bunların sayesinde ma`mur olur.⁵⁸

“Hayli kerameti gözükən” bir mu`abbir olarak Şeyh Edebalî, sembolle bakarak rüyayı saltanat müjdesi olarak yorumlamıştır: “Oğul Osman! Sana müjde olsun ki Hakk Taâla sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun.” İkinci rivayette de aynı kelimelerle saltanat müjdelenmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken husus, sadece saltanat tebşirâtı değil, aynı zamanda tabirde geçen *padişahlık* kelimesi de olmalıdır. Zira bu kelime “ulu hükümdar, imparator” anlamına gelen saltanat unvanlarından biridir.⁵⁹

Değerlendirme ve Sonuç

Buraya kadar verilen bilgilerden anlaşıldığı gibi, rüya sahibinin “dindar” bir kimse olması; rüyanın Şeyh Edebalî'nin zaviyesi gibi dinî bir mekânda ve sabaha yakın bir vakitte görülmüş olması; uykudan önce manevî hazırlık yapılması veya uyanınca zikir ve ibadetle meşgul olunması gibi özellikler, GÇAMR'nın *rüya-yı sâdıka* şartlarını taşıdığını göstermektedir. Bunun yanında rüyada geçen *ay*, *ağaç* ve *pınar* motifleri, tabir geleneğinde sırasıyla *kadın*, *hâkimiyet* ve *bereket* anlamına gelmektedir. Bu semboller, tabir ilmi açısından gayet bilinen motifler olduğundan, verilmek istenen mesaj, oldukça kolay bir biçimde kitleler tarafından anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir niteliğe kavuşturulmuştur. Tabircinin bir manevî önder olması, rüyanın hem inanılabilirliğine hem de mesajına güç katan bir unsurdur. Zira rüyada geçen sembollerin gücü kadar mu`abbirin kimliği de rüyanın inandırıcılığına katkı yapacak niteliktedir. Bu şekilde Osmanlı saltanat rüyalarının Şeyh Edebalî tarafından tabiri ile Osmanlı hâkimiyetinin “bereket” getireceği çok açık ve güçlü bir şekilde dile getirilmiştir. Üstelik bu mesaj, *rüya-yı sâdıka* aracılığı ile geldiğinden ilahî bir *mübeşşirât* niteliğindedir. Nihayet şeyhin kızı Mal Hatun ile Osman Gazi'nin evliliği vasıtasıyla Osmanlı soyuna “manevî aşî” yapılmıştır.

56 Ocak, *Zındıklar ve Mülhidler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 81.

57 Schimmel, *a.g.e.*, s. 202.

58 Hadîdî, *Tevârih-i Al-i Osman*, Yay. N. Öztürk, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991, s. 30-31.

59 Halil İnalçık, “Osmanlı Sultanlarının Unvanları (Titülâtür) ve Egemenlik Kavramı”, *Doğu-Batı, Makaleler II*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2008, s. 189.

Kaynaklar

ANNUS Amar, "On the Beginnings and Continuities of Omen Sciences in the ancient World", *Divination and Interpretations of Signs in the Ancient World*, Ed. Amar Annus, Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago, 2010, s. 1-18.

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman* (Giese Neşri), Yay. N. Azamat, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992.

ÂŞIKPAŞAOĞLU AHMED ÂŞIKÎ, "Tevârih-i Âl-i Osman", *Osmanlı Tarihleri I*, yay. Çiftçioğlu N. Atsız, Türkiye Yayınevi, İstanbul.

BAŞGÖZ İlhan, "Dream Motif in Turkish Folk Stories and Shamanistic Initiation", *Asian Folklore Studies (Asian Ethnology)*, vol. 26-1 (1967), s. 1-18. Erişim: 12.11.2011, <http://nirc.nanzan-u.ac.jp/publications/afs/pdf/a181.pdf>

ÇETİN Halil, "Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tarihî Bağlam", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume XXVII, Sayı/Number 1 (Temmuz/July 2012), (Yayım Aşamasında).

DAIBER H., "Ru'ya", *Encyclopaedia of Islam*, VIII, Leiden: E. J. Brill, s. 647-648.

EVGİNER Nilüfer, *Psikolojik ve Dini bir Fenomen Olarak Rüya*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

FAHD Toufy, "Ru'ya", *Encyclopaedia of Islam*, VIII, Leiden: E. J. Brill, s. 645-647.

FAHD Toufy, "The Dream in Medieval Islamic Society", *The Dream and Human Societies*, Ed. G.E. Von Grunebaum and R. Caillois, Berkeley: University of California Press, 1966, s. 351-363.

FINKEL Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, Çev. Zülal Kılıç, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

FREUD Sigmund, *Düşlerin Yorumu*, c. I, Çev. E. Kapkın, İstanbul: Payel Yay., 1996.

HADİDÎ, *Tevârih-i Al-i Osman*, Yay. N. Öztürk, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991.

IMBER Colin, "Osmanlı Hanedan Efsanesi", *Söğüt'ten İstanbul'a*, Der. O. Özel, M. Öz, İmge, Ankara 2000, s. 243-270.

İNALCIK Halil, "Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?", *Söğüt'ten İstanbul'a*, Der. O. Özel, M. Öz, İmge, Ankara 2000, s. 119-145.

İNALCIK Halil, "Osman I", *TDVİA*, c. 33, s. 443-453.

İNALCIK Halil, "Osmanlı Sultanlarının Unvanları (Titülâtür) ve Egemenlik Kavramı", *Doğu-Batı, Makaleler II*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2008, s. 187-192.

JACOBS John, "Traces of Omen Series *Šumma izbu* in Cicero, *De divinatione*", *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*, Ed. Amar Annus, The Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute Seminars, Number 6, Chicago 2010, s. 317-341.

KAFADAR Cemal, *İki cihan Âresinde*, Çev. C. Çıkin, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2010

KAFADAR Cemal, "Mütereddin Bir Mutasavvıf: Üsküplü Asiye Hatun'un Rüya Defteri 1641-1643", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken*, Metis, İstanbul, s.123-191.

KARADENİZ Hasan Basri, "Türklerde 'Kut' Kavramı ve Osmanlıların Kutsiyet Elde Etme Çabaları", *Akademik Bakış*, sayı: VII (Eylül 2005), s. 1-14, Erişim, 11.8.2011, <http://www.akademikbakis.org/pdfs/7/kutahya.pdf>

KINBERG Von Leah, "Literal Dreams and Prophetic *Hadits* in Classical Islam – A Comparison of Two Ways of Legitimation", *Der Islam*, Band 70, Heft 2 (1993), s. 279-300.

Görüş

Akademik
Bakış

37

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, İstanbul: Servetifünun Matbaası, 1976.

KÖPRÜLÜ M. Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: TTK Yayınları, 1991.

Kur'an-ı Kerim, Erişim: 12.02.2012, http://diyanet.gov.tr/turkish/dy/dijital_yayin/kuran_meal/KURAN_output/web/index.html

LECERF Jean, "The Dream in Popular Culture", *The Dream and Human Societies*, Ed. G.E. Von Grunebaum and R. Caillois, Berkeley: University of California Press, 1966, s. 365-379.

LINDNER Rudi Paul, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çev. M. Günay, Ankara: İmge, 2000.

MAVROUDI Maria, *A Byzantine Book on Dream Interpretation: The Oneirocriticon of Achmet and Its Arabic Sources*, *The Medieval Mediterranean: Peoples, Economies and Cultures, 400-1453*, vol. 36, Leiden, E. J. Brill, 2002.

MEHMET NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihân-nümâ*, I, Yay. F. R. Unat ve M. A. Köymen, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1987.

MÉNAGE, V. L., "On The Recessions of Uruj's History of the Ottomans", *BSOAS*, 30 (1967), s. 314-322.

OCAK Ahmet Yaşar, *Babaîler İsyanı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.

OCAK Ahmet Yaşar, *Zındıklar ve Mülhidler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

ORUÇ BEĞ, *Oruç Beğ Tarihi*, Yay. N. Atsız, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1972.

SCHIMMEL Annemarie, *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara: AÜF Yay., 1955.

SCHIMMEL Annemarie, *Halifenin Rüyaları, İslam'da Rüya ve Rüya Tabiri*, Çev. Tuba Erkmen, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2005.

YÜKSEL Hasan Avni, *Türk İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.

ZE'EVİ Dror, *Müslüman Osmanlı Toplumunda Arzu ve Aşk 1500-1900*, Çev. F. Aytuna, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008.

Görüş